

Čtenářská gramotnost

Osmnáctidílný seriál MF DNES je určen žákům základních škol a jejich rodičům. Na ukázkách kvalitní beletrie a zadaných úloh se naučíte lépe porozumět textu, přemýšlet o něm a dobře ho využít, což se vám může hodit nejen při přijímacích.

14. díl

Kam létají naši čápi?

Součástí informačních textů bývají tabulky, grafy, mapky nebo schémata. Takzvané grafické prvky rozšiřují text o další informace, představují výchozí data nebo mohou jen čtenáři pomoci lépe si představit to, o čem právě čte. Často teprve propojováním informací z textu a doprovodných grafů, mapek či schémat vytváříme význam odstavců, do kterých jsme se pustili. Mohou činit celý text srozumitelnějším i důvěryhodnějším. Když se je naučíme číst, pomáhají nám.

Ukázky možných odpovědí

MLADŠÍ ČTENÁŘI

Jak zadání řešily mladší čtenářky Lucie a Katka?

A Lucie: Sahaře

Katka: Středozemní moři a Sahaře

Nalezly v mapce, že se čápi vyhýbají Sahaře, Katka doplnila i Středozemní moře. Odpověď vyžaduje zorientovat se v mapce, ale je také nutné zapojit i předchozí znalosti - znalost toho, že Sahara je poušť.

B Lucie: protože čápi nemohou letět přes moře

Katka: kvůli velké vodní ploše (Středozemní moře)

Obě propojily informaci z textu s tím, co vidí na mapce.

C Katka s Lucíí přímo v textu našly: elektrické vedení, větrné elektrárny, lovci, špatné počasí, dravci. Usoudily, že čápi by mohli ohrozit nedostatek možností si cestou do zimoviště doplnit zásoby. Možná vás napadnou i další rizika, o kterých se v textu nepíše. Zkuste si jejich platnost ověřit v hodnověrných zdrojích.

STARŠÍ ČTENÁŘI

Jak zadání řešili starší čtenáři Tomáš, Ondra a Dominika?

A Tomáš: Kristýna se vydala jako jediná západní cestou, Viktor a Zuzana se vydali cestou východní.

Tomáš na základě porovnání obou mapek našel trasy sledovaných čápů. Navíc svou odpověď pěkně formuloval a zahrnul do ní i sousloví „jako jediná“.

B Ondra: Podle toho, co chceme zjistit. Když chceme vědět, kam táhnou všichni čápi, je lepší mapa vlevo, ale když chceme zjistit, kam létají Kristýna, Viktor a Zuzana, je lepší mapa vpravo.

Ondra odhalil, že na otázku není možné jednoznačně odpovědět. Záleží na účelu čtení. Zda nás více zajímá zobecněný pohled, nebo konkrétní případy. Pro svou odpověď musel provést „zdvih“ nad textem: uvědomit si, co se můžeme dozvědět z obou mapek, a následně vyvodit odpověď na zadanou otázku.

C Dominika: Mapky nám umožňují sledovat, kudy čápi letěli, a naopak texty nám vysvětlují, v čem spočívá sledování čápů.

Ondra: Mapa nám umožňuje, abychom se podívali, kde přesně tito čápi létali, abychom viděli, jestli létali nějak podobně. Text nám více přibližuje a vysvětlí, co vidíme na mapce.

pro mladší

pro starší

Zadání pro starší čtenáře

A Porovnejte lety čápů sledovaných v projektu Africká odysea s mapkou, která je u textu pro mladší čtenáře. Kterou z cest si jednotliví čápi zvolili? (pozn.: mapka zobrazující tah čápů bílých platí i pro černé)

B Platí tvrzení, že: „Mapka tahu čápů v textu pro mladší čtenáře je důležitější než mapka tahu čápů sledovaných v projektu Africká odysea?“ Zdůvodněte, proč ano, nebo proč ne.

C Na příkladu textu a mapky věnované tahu čápů v projektu Africká odysea zkuste formulovat, co mapky umožňují čtenářům navíc oproti souvislému textu. A co naopak dodává text mapkám?

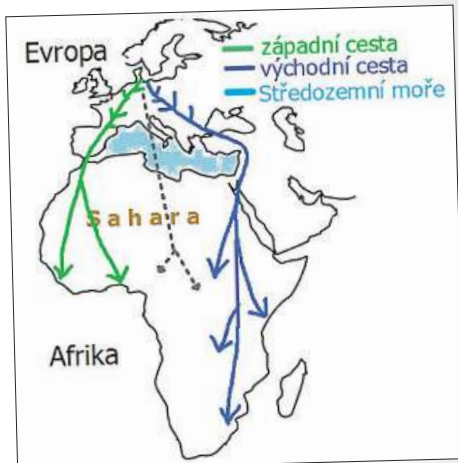
Projekt Africká odysea

Během let 1995 až 1999 se vydalo na cestu do afrických zimovišť celkem 17 čápů s „batůžky“. Jedna samička byla sledována opakovaně (Zuzana) a další dokonce čtyřikrát za sebou (Kristýna). Tento projekt organizoval Český rozhlas 2 - PRAHA. Každý sledovaný čáp byl vybaven „batůžkem“ obsahujícím pozemní a satelitní vysílač, který umožňoval získávat údaje o celé trase tahu mezi hnízdištěm a africkým zimovištěm.

V první sezoně (1995/96) byly označeny samička Kristýna (vůbec první černý čáp se satelitním vysílačem na světě) a Zuzana a sameček Viktor (pravděpodobný partner Zuzany). Všichni ptáci dosáhli úspěšně svých zimovišť a je jedinečné, že každý z nich volil poněkud jinou strategii tahu a i geograficky zcela odlišné zimoviště. Na jaře roku 1996 se všichni čápi úspěšně vrátili na hnízdiště do Čech.

(Zdroj: Upraveno podle: <http://www2.rozhlas.cz/capi/mapa95.htm>, <http://www2.rozhlas.cz/capi/resume.htm>)

Čáp bílý patří k známým tažným ptákům. Po výchově mláďata zamíří přezimovat do Afriky. Velká hejna čápů táhnou společně nejméně tři týdny. Mapka pod textem zobrazuje dvě cesty, kudy čápi létají do zimovišť v Africe. Špatné počasí není jediným nebezpečím, kterému cestou čelí. Hrozí jim také střet s překážkami vyrobenými lidmi, jako jsou energetická vedení nebo větrné elektrárny. Mohou se stát obětí lovců nebo kořisti nějakého dravce. Čápi se musí často zastavovat, aby doplnili zásoby. Na rozdíl od jiných tažných ptáků nemají zásoby tuku nahromaděné před tahem. Při tahu čápi nelétají přes rozsáhlé vodní plochy, kde chybějí stoupající vzdušné proudy, na nichž ptáci plachtí.

(Zdroj: Holing, Dwight. Zvířata na cestách. Úžasné migrace zvířat. Praha: Fortuna Libri, 2012. Upraveno.)

Zadání pro mladší čtenáře

A Čápi letící do Afriky východní cestou se vyhýbají dvěma významným přírodním překážkám. Přijďte alespoň na jednu z nich?

B Proč pravděpodobně čápi volí jednu z cest uvedených v mapce a nelétají přímo (viz přerušovaná čára v mapce)?

C Jaká rizika čekají čápy na cestě do jejich zimovišť?

Vyzkoušejte si

Napadlo vás někdy, zda jsou mláďata, která vychovali handicapovaní čápi v záchraných stanicích, schopna bez rodičů odletět do afrických zimovišť? Pokud byste rádi věděli více, tak pátrejte zde: www.rozhlas.cz/meteor/oprojektucapi.

Tipy na čtení

PRO MLADŠÍ

Kateřina Schwabiková

Karel IV. v kouzelném kukátku

Na život a dobu českého krále a císaře od dětství do smrti se mladší čtenáři podívají jakoby kouzelným kukátkem šaška. Proto jsou některé informace o Karlu IV. historicky věrné, ale mnohé další jsou názory a postřehy z dnešní doby a z humorného pohledu. Poznáme to i z bohatých a vtipných ilustrací a z podoby stránek.

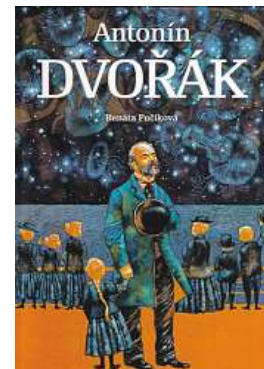

Ernst Hans Gombrich

Stručné dějiny světa pro mladé čtenáře knihy

Známý historik umění svému dospívajícímu čtenáři vypráví o historii světa od nejstarších počátků až do dvacátého století, seznámí ho s důležitými historickými osobnostmi a událostmi, ale také ukáže, jak různé doby nebo různé země a události souvisejí a jak se na ně můžeme dívat. Je to příběh, který není vždycky radostný a nemá našťásti konec.

PRO STARŠÍ

Renata Fučíková

Antonín Dvořák

Komiksová biografie dětem nabízí opravdu vážný a soustředěný pohled na významnou osobnost českých dějin. Příběhy s životopisnými fakty (souvislostmi, postavami) i další podrobnosti osloví spíše staršího čtenáře, ale podání je odlehčené komiksovými obrázky.

» PŘÍŠTĚ

Fakta a názory. Jak je rozlišit?

Uvědomte si

Je důležité přemýšlet nejen nad obsahem tabulek, mapek, grafů a schémat, ale i nad tím, jakým způsobem s nimi autor zachází. Činí text více srozumitelným? Vyzdvihují jen některé části textu? Proč? Jak na nás působí? Jak by se změnil význam textu, pokud bychom mapku či tabulku odstranili?